Bereikbaarheid is geen kostenpost, maar een voorwaarde voor welvaart

Position paper CROW | Rondetafelgesprek over de staat van de infrastructuur
Vaste commissie voor Infrastructuur en Waterstaat, Tweede Kamer
Inbreng van Pieter Litjens, directeur-bestuurder CROW

Niet alleen de staat van onze infrastructuur staat onder druk. Ook het verdienvermogen van onze economie, de welvaart van onze samenleving en de realisatie van maatschappelijke opgaven zoals woningbouw staan op het spel. Goede infrastructuur en betrouwbare bereikbaarheid zijn essentiële voorwaarden voor een functionerend Nederland. De commissie vraagt terecht hoe we meer grip krijgen op onderhoud, vernieuwing en vervanging en hoe we onverwachte sluitingen kunnen beperken. Het antwoord vraagt meer dan incidenteel extra geld: een andere investeringslogica, langjarige financiële zekerheid, beter inzicht in de toestand van infrastructuur en consistent publiek opdrachtgeverschap. Behoud van het bestaande netwerk is de ondergrens, niet de eindambitie.

De instandhoudings- en investeringsopgave is geen begrotingsprobleem van IenW alleen, maar een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het hele kabinet. De uitgaven komen voor een belangrijk deel bij infrastructuur terecht, terwijl de baten doorwerken in economie, woningbouw, welzijn en nationale weerbaarheid. Verbind besluiten op die terreinen daarom aan de infrastructuur die daarvoor nodig is, inclusief de structurele bekostiging daarvan.

De kost gaat voor de baat uit

De uitnodiging schetst een omvangrijke instandhoudingsopgave waarvoor minder budget beschikbaar is dan Rijkswaterstaat en ProRail noodzakelijk achten. Tegelijkertijd vraagt de toenemende mobiliteitsbehoefte die samenhangt met bevolkingsgroei, economische ontwikkeling en woningbouw om vooruitkijken. Welvaart is geen vanzelfsprekendheid. Uitstel van noodzakelijke investeringen leidt tot schade die de kosten van tijdig ingrijpen ruimschoots overtreft: congestie als norm, verstoorde logistiek, hogere herstelkosten en woningen die niet kunnen worden gebouwd. Laat daarom maatschappelijke en economische opbrengsten, vermeden economische schade en totale levensduurkosten leidend zijn bij het bepalen van de investeringsbehoefte. Schuif de kosten van het niet doen niet door naar volgende generaties, maar investeer nu en maak daar een langjarige financieringsstrategie voor. Staatsschuld en begrotingstekort zijn belangrijke randvoorwaarden, maar mogen niet de enige maatstaf zijn.

Mogelijkheden als het afgeven van staatsgaranties of het opzetten van een nationale investeringsbank waar buiten EMU-criteria kapitaal wordt aangetrokken zijn weliswaar geen gratis geld, maar voorkomen hogere kosten en maatschappelijke schade in de toekomst.

Begroot op de levensduur van infrastructuur

Zet voor infrastructuurinvesteringen de stap van het kas-verplichtingenstelsel naar een baten-lastenstelsel, naar het voorbeeld van gemeenten en provincies. Het Rijk kent al een hybride stelsel en onderdelen werken reeds met baten en lasten; bouw daarop voort. Maak de waarde, afschrijving en toekomstige vervangingsbehoefte van infrastructuur samenhangend zichtbaar

en verbind die informatie aan de begrotingsbesluitvorming. Dit schept geen extra geld, maar het helpt wél om investeringen en hun lasten over de levensduur te beoordelen, in plaats van vooral op hun kasbeslag in een begrotingsjaar. Koppel hieraan expliciete meerjarige besluiten over onderhoud, vervanging en over nieuwe investeringen: een andere boekhouding alleen voorkomt geen achterstallig onderhoud.

Verbind een langjarige planning aan langjarige financiële zekerheid

Maak een samenhangende langetermijnprogrammering voor onderhoud, renovatie, vervanging en noodzakelijke uitbreiding, met bijbehorende bekostiging en financiering. Begin bij Rijkswaterstaat en ProRail en verbind hun programma's met die van provincies, gemeenten en waterschappen: voor de gebruiker is bereikbaarheid één netwerk. Geef instandhouding een volwaardige, structurele plaats in de besluitvorming. Een voorspelbare projectenstroom geeft beheerders en marktpartijen perspectief om mensen op te leiden, capaciteit op te bouwen en te investeren in materieel en innovatie. Stem werkzaamheden tussen netwerken af, zodat omleidingsroutes beschikbaar blijven en hinder wordt beperkt. Actualiseer de planning op basis van nieuwe inzichten, maar maak wijzigingen uitlegbaar en voorkom telkens wisselende politieke prioriteiten.

Beter prioriteren, standaardiseren en samenwerken blijft noodzakelijk. Maar doelmatiger werken kan structurele onderfinanciering niet opvangen. Breng eerst de noodzakelijke prestaties en investeringen in beeld en maak het verschil met de beschikbare middelen expliciet. Zorg voor structureel toereikende budgetten om die opgave uit te voeren. Voorkom dat een ontoereikend budget stilzwijgend de norm voor de bereikbaarheid van Nederland wordt.

Minder verrassingen begint bij kennis van het areaal

Grip op de instandhoudingsopgave begint met weten wat je beheert, in welke toestand het verkeert en wat uitval betekent voor het netwerk. Breng daarom basisgegevens, inspecties, gebruiksbelasting en onderhoudshistorie op orde en werk met gedeelde definities en uitwisselbare gegevens. Bouw voort op bestaande informatiestandaarden, zoals IMBOR voor de openbare ruimte. Prioriteer maatregelen op veiligheid, beschikbaarheid, maatschappelijk belang en risico, niet alleen op zichtbare schade. Zet monitoring en gerichte inspecties in waar die beslissingen aantoonbaar verbeteren. Techniek kan onzekerheid verkleinen, maar niet iedere storing of sluiting voorspellen. Maak onzekerheden en de gevolgen van uitstel daarom expliciet. Benut ervaringen van decentrale beheerders met meerjarig beheer en integrale programmering, zonder te veronderstellen dat iedere beheerder zijn gegevens en processen al op orde heeft.

Neem als publieke opdrachtgevers de regie op verduurzaming

Maak van de instandhoudingsopgave ook een verduurzamingsopgave: langere levensduur, minder CO_2-uitstoot en meer circulariteit. Bepaal als publieke opdrachtgevers gezamenlijk de ambitie en vertaal die naar heldere, meetbare eisen en een meerjarige marktvraag. Wees consequent en betrouwbaar, zodat marktpartijen weten waarin zij kunnen investeren. Standaardiseer werkzaamheden, processen en materialen waar dat verantwoord kan, met ruimte voor aantoonbaar betere oplossingen. Bundel vergelijkbare objecten en ingrepen in

programma’s en maak hergebruik en levensduurverlenging onderdeel van de afweging, zonder concessies te doen aan veiligheid en functionaliteit. Gebruik bestaande kennis, standaarden en samenwerkingsverbanden, waaronder die van CROW. Voorkom de ‘Nederlandse ziekte’ om voor iedere opgave een nieuw clubje op te richten: benut de bestaande kennisinfrastructuur, niet méér organisaties, maar bredere toepassing van beschikbare kennis en bewezen werkwijzen is nodig.

Advies aan de commissie

Vraag het kabinet om één samenhangende, kabinetsbrede aanpak: een risicogestuurd instandhoudings- en vernieuwingsprogramma met langjarige dekking, een transparante verkenning van alternatieve financiering, begrotingsinformatie over de gehele levensduur en gezamenlijke, consistente eisen aan duurzaam opdrachtgeverschap. Laat daarbij de bijdrage aan verdienvermogen, woningbouw en vermeden maatschappelijke schade expliciet meewegen. Verbind besluiten over economie, woningbouw en nationale weerbaarheid aan de benodigde infrastructuur en de structurele bekostiging daarvan. Vraag het kabinet niet alleen om scherpere prioriteiten, maar ook om het verschil tussen de noodzakelijke opgave en het beschikbare budget zichtbaar te maken en van toereikende dekking te voorzien. De vraag is niet alleen wat infrastructuur ons kost. De vraag is vooral wat het Nederland kost als zij niet beschikbaar is.